

Examen facultatum – rettsvitenskapelig variant

Forelesninger

Christoffer C. Eriksen

Stipendiat IOR

e.post: c.c.eriksen@jus.uio.no

OVERSIKT

- JFEXFAC04 – Hva gir det og hvorfor?
 - Kunnskap om:
 - rettssystemet,
 - jus som fag, og
 - Juristrollen
 - Forholdet til andre juridiske fag
 - Kunnskap om de enkelte rettsområdene (familierett, statsrett, folkerett etc.) gir innsikt i bestemte normer og hvordan konkrete rettsspørsmål skal løses
 - Rettsnormer er i forandring – kunnskap foreldes
 - Men: Strukturer ved rettssystemet, jus som fag og juristrollen er mer bestandige
 - Begrunnelseskunnskap
 - Rett og juss som "vold" – jusstudiets funksjon og formålet med eksamen
 - Interessant i seg selv?

Læringskrav

- Rettsfilosofi
- Rett og noen nyere trekk ved samfunnsutviklingen
- Profesjonsetikk

Rettsfilosofi

- Rett og Språk
 - Utsagnstyper (definisjoner, karakteristikk; deskriptive utsagn, normative utsagn)
- Rett og normativitet
 - Begrepet Norm
 - Typer av Normer
 - Pliktnormer, Kompetansenormer, Kvalifikasjonsnormer
 - Regler, Retningslinjer, Avveininger ("Juristskjønnet")
 - Rettigheter
 - Verdier
- Rett og Stat (prinsipper og verdier i norsk rett)
- Rett og Praktisk Fornuft
 - Deskriptivt om relasjoner mellom rett og moral
 - Muligheten for å etablere kriterier til vurdering og kritikk av positivt foreliggende rettssystemer
 - Skandinavisk rettsrealisme
 - Utilitarisme
 - Kantiansk rettsteori
- Jus (fagets karakter og vitenskapelighet)
- Pensum: Svein Engs Rettsfilosofi

Rett og noen nyere trekk ved samfunnsutviklingen

- Rettens polycentri
- Rettens internasjonalisering
 - Overnasjonalitet
 - Globalisering
- Pensum: Inger Johanne Sands kompendium

Profesjonsetikk

- *Læringskrav:*
 - *Om forholdet jus - moral - etikk*
 - *Om de juridiske profesjoners etikk*
 - *Om forholdet mellom almenmoral og de juridiske profesjonenes etikk*
 - *Trening i å drøfte - og løse - etiske dilemmaer og konflikter, slik de bl.a. fremstår i pkt 1 - 3 og under 'ikke-ideelle' situasjoner der noen parter ikke handler slik de bør.*
- Eksamensform: etisk drøfting av en situasjon, evt. som et underpunkt i andre oppgaver om å drøfte etiske sider ved oppgaven.
- Pensum:
 - *Andreas Føllesdal, Å fremme rett og hindre urett: Om juristetikk*
 - *Vidar Halvorsen, Profesjonsetikk, rollemoral og allmennmoral*

Tema for fire første forelesningstimer

- Oversikt
- Læringsmetode
- Rettsfilosofi
 - Rett og Språk
 - Utsagnstyper (definisjoner, karakteristikker; deskriptive utsagn, normative utsagn)
 - Rett og normativitet
 - Begrepet Norm
 - Typer av Normer
 - Pliktnormer, Kompetansenormer, Kvalifikasjonsnormer
 - Regler, Retningslinjer, Avveininger ("Juristskjønnet")
 - Rettigheter
 - Verdier
 - Rett og Stat (prinsipper og verdier i norsk rett)

LÆRINGSMETODE

- Hvordan lære seg ex. fac?
 - Lesning, kollokvering og skriving + forelesning og kurs
 - Hva er viktigst?
- Tips til lesning og kollokvier
 - Læring av sentrale begreper og forholdet mellom dem
 - Hvilke spørsmål prøver teksten å besvare?
 - Når har dere lest et kapittel/underkapittel grundig nok?
 - Når dere kan formulere minst ett spørsmål til teksten på kurs
- Se også sveng.no

RETTSFILOSOFI (Rett og språk)

- Hva er "rett"?
 - Summen av visse normative utsagn?
 - Det Høyesterett vil komme til?
 - Moralsk forsvarlig bruk av tvang
 - "vold"?
- Hva er et utsagn?

Definisjoner/Karakteristikker

- Hva er en definisjon?
 - Gjelder språkbruk, ikke fenomener (karakteristikker)
 - Ulike fokus for en definisjon – konnotasjon/denotasjon
- Hva er en karakteristikk?
 - Gjelder fenomener, ikke språkbruk (definisjoner)

Bakgrunn for sontringen definisjoner og karakteristikk

- Holdbarhetsvurderingen av et utsagn
 - Hvilke fakta avgjør om et utsagn er riktig?
 - Språkbruk eller oppfatningen av fenomenet?

Deskriptive/Normative utsagn

- Deskriptive utsagn
 - er sanne eller usanne
 - pretenderer å si noe om virkeligheten
- Normative utsagn
 - Utsagn om hva vi skal, kan eller bør gjøre, og
 - Utsagn som legger eller fraskriver noe en verdi

Oppsummering i forhold til læringskrav

- Hva skal dere kunne om første element i Rettsfilosofi (Rett og språk)?
 - Utsagnstyper (definisjoner, karakteristikker; deskriptive utsagn, normative utsagn)

Overblikk

- Rett og Språk
 - Utsagnstyper (definisjoner, karakteristikk; deskriptive utsagn, normative utsagn)
- ***Rett og normativitet***
 - ***Begrepet Norm***
 - ***Typer av Normer***
 - ***Pliktnormer, Kompetansenormer, Kvalifikasjonsnormer***
 - ***Regler, Retningslinjer, Avveininger ("Juristskjønnet")***
 - ***Rettigheter***
 - ***Verdier***

RETTSFILOSOFI (Norm og normativitet)

- Normativitet – omfatter normer og verdier
- Rettens normativitet (rettssystemet er normativt, det beskriver ikke virkelighet men regulerer den)
- Rettens normativitet er objektet for Engs rettsfilosofiske refleksjon
 - Hva er norm og normativitet?
 - Hva er de sentrale normative utgangspunktene i vår rettssystem i dag
 - Er det mulig å si om en konkret rettsnorm er god eller dårlig, holdbar eller uholdbar?

Hva er en norm?

- Hvorfor interesse? Gir innsikt i
 - Retten
 - Rettskildelæren
 - Samfunnsformen
- Normers meningskomponent
- Normers virkelighetstilknytning
- Normtyper:
 - Plikt, Kompetanse og Kvalifikasjon

Normers meningskomponent

- Hva er en norm? eks "Du skal ikke lyve"
 - ikke bare språklig størrelse "bør", "skal" – noe bak som kan uttrykkes på flere måter
 - ikke bare atferd, handlinger
- Normer betyr noe – men hva?
 - Betydningen av normer kan analyseres ved å studere normative utsagn (eks "Du skal ikke lyve")
 - To hoveddeler: Saksinnhold, Modalitet

Normers virkelighetskomponent

- Hva skal til for at vi skal anerkjenne at normative utsagn gir uttrykk for normer?
- Må kunne påvirke våre liv

Normative utsagn og modalitet

- Plikt
- Kompetanse
- Kvalifikasjon

Pliktmodaliteter

- Påbud
- Forbud
- Fritakelser
- Tillatelser

Hva er frihet? Fravær av plikt!

- Utenfor normsystemet
- Ikke regulert av påbud/forbud
- Særskilt bestemmelse
(Fritakelse/Tillatelse)

Relasjonen mellom pliktmodalitet og grunnlag for frihet

- Påbud og Forbud
 - Når handling ikke rammes av påbud eller forbud foreligger frihet fra plikt
- Fritakelser og Tillatelser
 - Når handling er tillatt i henhold til fritakelse eller tillatelse foreligger frihet fra plikt
- Påbud, forbud, fritakelser og tillatelser
 - Når handling er utenfor pliktnormers rekkevidde foreligger frihet fra plikt

Kompetansenormer

”En evne til å fastsette normer som bedømt av gyldighetsnormer kan bli å regne som gyldige”

- Personell dimensjon: Hvem har kompetanse
- Innholdsmessig dimensjon: Hva den kompetente kan fastsette
- Situasjonell dimensjon: Når kan den kompetente fastsette nye normer

”Evne”

- ikke makt til å påvirke, men enkelte empiriske sammenhenger
- ikke frihet, men disse begrepene kan være kombinert selv om det ofte ikke er tilfelle

”Til å fastsette nye normer”

- Omfatter ulike typer normeringer
 - Offentligrettslige: grl. § 75 og grl § 88
 - Privatrettslige: avtalekompetanse
 - Ulike normmodaliteter:
 - Nye kompetansenormer
 - Nye pliktnormer
 - Nye kvalifikasjonsnormer
 - Hvilke normmodaliteter kan fastsettes i medhold av grl § 75, grl § 88 og vetitrafikklovens § 36 nr. 2
 - Hvilke normmodaliteter kan fastsettes i medhold av avtalekompetansen?

”Som bedømt ved hjelp av gyldighetsnormer kan blir å regne som gyldige”

- Kompetanse er en av flere måter hvorved nye normer fastsettes på
- Kompetansegrunnlag gir ikke automatisk nye normer, og normer kan skapes uten kompetansegrunnlag
 - Eks. overskridelse av kompetanse og sedvanerettsdannelse
- Etablering av nye normer forutsetter derfor en egen type kvalifikasjonsnormer (Gyldighetsnormer)

Kvalifikasjonsnormer

- Normer som sier noe om hva som hører til en kategori
 - Definisjoner
 - Fastsatte og sedvanebaserte definisjoner
 - Særlig om legaldefinisjoner
 - Koblingsord (rettsfakta og rettsfølger)
 - Gyldighet/Ugyldighetsnormer

Rettigheter

- Hva betyr ordet rettighet?
 - Plikt relasjoner (Hoefeld)
 - Koblingsordanalyse (Eiendomsrett)
 - kjøp, hevd eller arv gir rett til salg, arv eller gave
- Hvordan kan rettigheter begrunnes
 - Hva kan språkbruken si oss? Valg eller interesser?
 - Er visse valg og interesser av vesentlig betydning for retten? Overgang til Rett og praktisk fornuft

Verdiutsagn

- En kategori ikke-deskriptive utsagn (normative utsagn er også en kategori)
- Verdi – vurdering
- Norm – normering (normpåkallelse, ikke normfastsettelse)
- En av flere logiske forskjeller mellom normative utsagn og verdiutsagn
 - Dikotomiske/graduelle
- Hva driver jusstudenter og jurister med? Normer og/eller verdier?

Retningslinjer

- Normer
 - Faste normer og Avveiningsnormer
 - Determinerer resultatet/Åpner for vurderinger
 - Retningslinjer
 - Angir hvilke argumenter som er relevante
- Når står vi overfor en fast norm, avviningsnorm og en retningslinje
- Særlig om rettskildelæren
 - Normer for relevans, slutning og vekt - faste normer, avveiningsnormer og/eller retningslinjer?

Hvordan løser jurister motstrid mellom rettsspørsmål?

- To muligheter:
 - Avveiningsmodell (retningslinjebasert rettskildelære)
 - Rangordningsmodell (regelbasert rettskildelære)
- Hvilken metode brukes av:
 - norske jurister ved motstrid i norsk rett
 - europeiske jurister ved motstrid i EU-rett
 - europeiske jurister ved motstrid i EMK-rett

Avslutning del I

- Læringskravene:
 - Rett og Språk
 - Utsagnstyper (definisjoner, karakteristikk; deskriptive utsagn, normative utsagn)
 - Rett og normativitet
 - Begrepet Norm
 - Typer av Normer
 - Pliktnormer, Kompetansenormer, Kvalifikasjonsnormer
 - Regler, Retningslinjer, Avveininger ("Juristskjønnet")
 - Rettigheter
 - Verdier